مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

پوهندوی آصف بهاند
۲۰۲۰/۰۲/۲۲

په پردي چاپېریال کې

د کوچنیانو ادبیات او مورنۍ ژبه

دریمه او وروستۍ برخه

هر کال د فبرورۍ پر یوویشتمه د مورنۍ ژبې ورځ لمانځل کېږي. د نړۍ په ګوټ، ګوټ کې هغه خلک چې له خپلې مورنۍ ژبې سره مینه لري او غواړي چې ژبه یې له نوي تکنالوژۍ او د وخت او زمان له غوښتنو سره سم ګام اوچت کړي، لا پسې غني شي؛ دا ورځ په شاندارو مراسمو داسې لمانځي چې په تېر یوه کال کې یې د تخلیق، څېړنې او ژباړې په برخه کې د خپلې ژبې له پاره څه کړي دي او د دې یادونې کېږي چې د دوی ژبه څومره د نوي تکنالوژۍ دایرې ته ورننوتې ده او په عام ډول د خپلو هغو کارونو یادونه کوي چې د خپلې ژبې د غنا له پاره یې کړي دي.

موږ هر یو باید دا پوښتنه له خپل سره مطرح کړو چې:

موږ خپلې مورنۍ ژبې ته څه کړي دي؟

زه د یو عیني شاهد په توګه ویلای شم چې:
د پاسنیو نیمګړتیاوو تر څنګه دا هم باید یاده شي چې افغانان چې هر هیواد ته رسېدلي دي، په ټول کې د خپلو ماشومانو او کوچنیانو د پاللو، روزلو، د مورنۍ ژبې ساتلو او خپل فرهنګ خوندي ساتلو فکر ورسره و. د دې کار له پاره یې د کوربه هیوادونو د امکاناتو نه تر یوې اندازې استفاده هم کړې او په شخصي او انفرادي ډول یې هم دې موخې ته د رسېدو هڅې کړې دي، خو په ټول کې دا کار که هر چا ته د ارزونې له پاره وسپارل شي؛ ضعیف څکه ارزیابي کېږي چې په بهر کې مو ډېره سلنه ماشومان، کوچنیان او نوی نسل په خپله ژبه سم غږېدای نه شي، لیک لوست وربانديې نه شي کولای او...

د دې ټولو نیمګړتیاوو او منفي خبرو په څنګ کې، په بهر کې افغانان د نوي نسل د پالنې ــ روزنې، د مورنۍ ژبې ساتلو، کوچنیانو ادبیاتو ته پام او له نوي تمدن او نوې نړۍ سره د نوي نسل د آشنا کولو له پاره ځینې ګټور کارونه هم کړي دي؛ چې تر ټولو غوره بېلګه یې د ځینو ویبپاڼو او فیسبوک پاڼو جوړل او په هغو کې د ماشومانو، کوچنیانو او نوي نسل د روزلو په برخه کې تر ټولو نوې لاسته راوړنې، تخلیقات، ژباړې او روزنیزې مقالې او مطالب خپرول دي. لکه:

ـ ماشوم روزنه (فیسبوک پاڼه)،

ـ د ماشوم د ادبیاتو کور(فیسبوک پاڼه)،

ـ پل (ویبپاڼه)

ـ کوچنی داټکام (د کوچنیانو له پاره د احمد ولي اڅکزي ویبپاڼه)،

ـ کتابتون دات کام (ویبپاڼه).

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکي په ځیر و لولـئ

د ماشومانو، کوچنیانو او نوي نسل د روزلو په برخه کې په دې وروستیو کې هڅې زیاتې شوې دي ډېرې ویبسایتونه په دې برخه کې لیکنې، ژباړې او تخلیقات خپروي.د ساري په ډول د تاند او پل فعالیتونه یادولای شو. هغه څه چې نن سبا «تاند» او «پل» ویبپاڼې او د دوی قلمي همکاران لیکي او خپروي یې د کمیت او کیفیت له پلوه له تمې نه لوړ او مثبت دي.

د ماشومانو او کوچنیانو له پاره د خپرو شووکتابونو او په ویبپاڼو او فیسبوک کې د راغلو موادو په برخه کې چې ما کومې یادونې وکړې، د دې په برخه کې هم په ټول کې افغانان ستونزې لري. د برېښنایي آدرسونو (فیسبوک پاڼې، ویبسایتونه، برېښنایي آنلاین کتابونه) په برخه کې دننه په افغانستان کې د استفادې امکانات ډېر محدود دي، یا بېخي کمپیوټر او انټرنټ نه پېژني او که یې پېژني، بیا ډېرې خلک د انټرنټ ستونزه لري.

په بهر کې چې د کمپیوټر او انټرنټ ستونزه نه شته، بیا نو خدای ځینې خلک په دې مرض اخته کړي دي چې کمپیوټر نه استفاده نه کوي او له ټولو نه لویه ستونزه دا ده چې په ټول کې په افغانانو کې د مطالعې دود یا هیڅ نه شته او یا هم ډېر ضعیف دی.

تر ټولو ستره پانګونه د نوي نسل روزل دي، که مو نوی نسل و نه روزئ، خپلې راتلونکې زمانې او خپل راتلونکي نسل ته مو په خپله اور اچولی دی، بل چا ته د حکایت او شکایت حق نه لرئ. محمود طرزي ډېر ښه ویلي دي:

«هرقوم په خپلې ژبې اوهره ژبه په خپلو ادبیاتو ژوندۍ پا تې کیږي»

په اروپا کې، په سکندنویایي هیوادونو کې، په تیره ډنمارک کې، چیرې چې د مورنۍ ژبې د تدریس او یا له دې سره اړوند کتابونه او درسي مواد ما ته په مخ راغلي دي، ما په خپلو یاد داشتونو او مقالو کې د هغو یادونه کړې ده او ثبت کړي مې دي.

د دې خبرې یادول ډېر اړین ګڼم چې د مورنۍ ژبې په برخه کې تر ټولو ډېر او موثر کار د سویډن په هیواد کې هم د سویډن د دولت په پاملرنې او هم په سویډن کې د میشتو فرهنګیانو په جدي کار او پاملرنې سره تر سره شوی دی، درسي مواد برابر شوي، درسي کتابونه لیکل شوي د مورنۍ ژبې کورسونه دایر شوي دي او حتی د مورنۍ ژبې له پاره ویبسایتونه پرانستل شوي دي، چې موثریت یې په سویډن کې د افغان میشتو کورنیو په ماشومانو، کوچنیانو او تنکیو ځوانانو کې له ورایه محسوس دی.

اوس افغانان په هر ډول شرایطوکې چې دي، په هر هیواد کې چې ژوند کوي، باید د مورنۍ ژبې د زدکړې، ساتنې او پا لنې په برخه کې او د کوچنیانو د ادبیاتو مسألې ته جدي پاملرنه وکړي. په ۲۰۰۲ کال کې چې ما د موضوع په اړوند د سویډن په ستاکهولم کې ځینې وړاندیزونه کړي وو، اوس یې هم ضروري بولم. هغه وړاندیزونه په لړ توپیر سره په دې ډول دي:

ــ په افغانستان کې سیاسي ـ نظامي حالت ټیکاو نه لري، هره ورځ څه چې هره شیبه بدلیدلای شي، د همدې دلیل له مخې د ټاکلي وړاندیز مطرح کول ګران برېښي؛ ځکه چې په افغانستان کې دننه او له افغانستان څخه د باندې د مورنۍ ژبې ستونزې توپیر سره لري، په افغانستان کې د ننه په مورنۍ ژبې د تدریس او لیک لوست مسأله طرح ده او له افغانستان څخه د باندې په مورنۍ ژبه باندې پوهیدل، د مورنۍ ژبې زده کول، ورباندې خبرې کول او د هغې د سا تلو او پا للو مسأله مطرح ده. د همدې دلیل له مخې په افغانستان کې دننه ټولو کورنیو، دولتي اړوندو ادارو، ښوونکو او فرهنګیانو سره ښايي چې په مورنۍ ژبه باندې د لیک لوست مسأله دی نه هیروي او ساده دې نه انګیري؛ ځکه چې په مورنۍ ژبه باندې د یو څه زده کول او په دویمه ژبه باندې څه زده کول ډېر توپیر سره لري.

ــ په ګاونډیو هیوادونو، په تیره پاکستان او ایران کې سره له دې چې مهاجر افغانان د یادو هیوادونو، ژبو او ټولنیزو سیاسي شرایطو بار پراوړو وړي، خو باید د مورنۍ ژبې د زدکړې، ساتلو او لیک لوست مسأله هیره نه کړي.

ــ اوس چې له افغانستان نه د باندې بې شمیره فرهنګي ټولنې جوړې شوې دي، که دغه ټولنې د نورو هیوادونو د ناروا پروګرامونو په لمنو پورې نه وي زوړندې؛ باید د افغان کوچنیانو مورنۍ ژبو ته پاملرنه وکړي او په کوربه هیوادونو کې له رسمي مقاماتو سره په تماس کې، د مورنۍ ژبې د زدکړې په برخه کې بنسټيز کارپیل کړي. ځومره چې زه مالومات او تجربه لرم، د بي بي سي د تعلیمي اداري له خوا د خپرو شویو کتابونو د تدریس نتیجه ډیره ښه ده، ځکه یې د تدریس د دوام پلوی یم او وایم چې د دغو کتابونو د تدریس لړۍ دې پراخه شي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

ـ څنګه چې ښکاره ده په افغانستان کې دننه چاپیریال، د ګاونډ یوهیوادونو چاپیریال او نوروهیوادونو چاپیریال یو بل سره جوت توپیرونه لري، باید د هرهیواد د عیني شرایطو، ستونزو او امکاناتو په نظرکې نیولو سره د مورنۍ ژبې د زدکړې، ساتنې او پالنې له پاره درسي مواد او شرایط برابرکړای شي.

ـ څنګه چې لیدل کیږي د ډیرو هیوادونو په تعلیمي نصاب کې د مورنۍ ژبې زدکړې له پاره ځای نه شته، د همدې دلیل پر اساس له هرې ممکنې وسیلې نه په استفادې سره د مورنۍ ژبې زدکړه په تعلیمي نصاب کې ځای پر ځای شي او که ممکنه نه وي، د کوچنیانو کورنۍ، فرهنګیان او ښوونکي دې په شخصي ډول د مورنۍ ژبې د کورسونو پرانستلو ته ملا وتړي.

ـ په هیواد کې دننه او له هیواد څخه د باندې میډیا سره ښایي چې د مورنۍ ژبې د اهمیت، تدریس او ساتلو په برخه کې په پراخ ډول تبلیغاتي کمپاین پیل کړي. ټولو لیکوالو ته لازمه ده چې د موضوع د اهمیت په اړوند مقالې او کتابونه ولیکي.

ـ دې مسالې ته دې د لویانو او کورنیو پام وي:
کوچنی چې په پردي چاپیریا ل کې لویـیـږي، هرډول چې کیږي، باید د مورنۍ ژبې زدکړې ته یې جدي پاملرنه وشي، چې په دې ډول ما شوم وکولای شي چې له خپلې کورنۍ او هیواد والوسره د پوهوني را پوهوني او ارتباط یوه وسیله ولري. که نني ماشومان او د سبا ورځې ځوانان له هر څومره لوړوزدکړو سره خپل وطن اوخپلو خلکو ته ور وګرځي، که په خپله مورنۍ ژبه چې د ده د خلکو ژبه هم ده، خبرې ونه شي کړای، نه یوازې دا چې هغو خلکو او هغه وطن ته خدمت نه شي کولی، بلکې خپل شخصیت ته یې هم ضرر رسوي او پایلې یې منفي دي.

ـ د مورنۍ ژبې په اړوند دې د ټولو ذیربطو دولتونو، فرهنګي مؤسسو، میډیا او اشخاصو فعا لیتونه ، د ملګرو ملتونو د ځانګړو ادارو له پروګرامونو سره همغږي شي. درسي پروګرام او درسي مواد باید د متخصصینو له خوا د تیرو تجاربو له مثبتو اړخونو نه په استفادې سره ولیکل شي. هیله داسې ده چې د دې آثارو د چاپ مصارف دې د ملګروملتونو د ماشوم صندوق له خوا ورکړل شي.

څنګه چې د سویډن دولت د مورنۍ ژبې په برخه کې زیات کارکړی دی او ښې تجربې لري، نو په نږدې راتلونکې کې دې، د ملګرو ملتونو او اروپایي اتحادیې سره په تفاهم کې، د مورنۍ ژبې د تدریس او خونديي ساتلو کارپوهان، لیکوا ل او د نظر خاوندان د یوه علمي سیمینار پرمیز سره راټول کړي؛ چې هغوی د یوه واحد درسي پروګرام او درسي موادو له پاره، خپلې تجربې، لیکنې او نظریات یو بل ته واوروي او خپلو کې دې قناعت سره وکړي. داسې نه شي چې بیا یو ښوونکی په یو ځای کې ماشوم ته و وایي چې: د افغانستان فلانی واکدار خدمتګار او ملي قهرمان و او دا بل یې و وایي چې هغه خاین و، وطن پلورونکی او قاتل و. دا نمونې د دې لړ په تیرو تجاربو کې، له بده مرغه لیدل شوې دي.

ـ په راتلونکې کې دې په نویو چاپیدونکو درسي کتابونو کې د ملي ګټو او ملي هویت مسالې ته جدي پاملرنه وشي او د مسایلو د روښانولو له پاره دې وطني نومونې او ملي ترمینالوژي وکارول شي.

ـ که موږ ماشومان له بیسوادی، ظلم، زورزیاتي او محرومیتونو څخه خلاص نه کړو، په څو یم ځل به مو انسانیت له بې عدالتی او ظلم سره مخامخ کړی وي.

راشئ ماشومان د بیسوادی له لوی ظلم څخه وژغورئ!

راشئ د کوچنیانو په باب هغسې چې د نوي زماني علمي غوښتني یې غواړي، فکر وکړو!

ـ لکه څنګه چې څو ځلې بیلابیلو آدرسونو ته ګران دوست او د کوچنیانو ادبیاتو عملاً ډیر فعال شخصیت ښاغلي اجمل تورمان، په تعلیمي موسساتو کې د کوچنیانو د ادبیاتو د مضمون د تدریس وړاندیز کړی، د هغه په تایید سره زه د کوچنیانو د ادبیاتو د برخې د فعال او د نوي نسل د روزلو د پلوي په توګه ټینګار کوم چې د کوچنیانو ادبیات دې په مکاتبو او پوهنتونونو کې د یو مضمون په ډول تعلیمي نصاب ته داخل کړای شي.

دا وړاندیزونه ما پخوا کړي وو، په ۲۰۱۲ کال کې مې بیا چاپ او تکرار کړل، خو تر نن پورې هیڅ نه دي تر سترګو شوي. که خپله وریسې و نه ګرځو، بل څوک موږ ته هیڅ هم نه کوي.

پای

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ